

Кобилінська Кристина Василівна, здобувач вищої освіти НАВС;

Щербатюк Володимир Михайлович, професор кафедри теорії, історії та філософії права навчально-наукового інституту права та психології НАВС, доктор історичних наук, професор

ДВА СВІТИ ЮРІЯ ЛАВРІНЕНКА: РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ – ПОТУРАННЯ ПРАВ І ЖИТТЄВО ВАЖЛИВИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ В 20–30-Х РОКАХ ХХ СТ. У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Два Світи Юрія Лавріненка: «Історичний світ» та «Літературний світ». І обидва про Україну Такі були авторські радіопередачі на Радіо Свобода, забороненого в радянський час і донедавна через політичні обставини малознаного українського літературознавця, публіциста та громадського діяча Юрія Андріановича Лавріненка. Два різних напрямки радіопередач у висвітленні забутих і маловідомих імен видатних українців та їхньої творчості, яку по праву можна віднести до національного фонду культурної спадщини України. Тих українців, які розпочинали національне українське відродження, але не завершили, адже були розстріляні...

У свої тезах ми свідомо питаємо розстріляної української еліти 1920-х – початку 1930-х років піднімаємо у ряді наукових заходів, зокрема щодо геноциду українського народу, який виявився у вигляді терору, зокрема й голодом, що призвело до Голодомору 1932–1933 років, у масових розстрілах Великого терору – наймасштабнішої кампанії політичних репресій в СРСР, що відбулася у 1937–1938 роках. В основі цих антилюдських, антигуманних дій лежало безкарне потурання правлячим радянським режимом прав людини, потурання її життєво важливих інтересів, зокрема правом на життя. Тому дослідження та оприлюднення цих злочинів є і завжди буде актуальним, тим більше в контексті збереження національної безпеки, яка водночас з дотриманням прав людини являються одними з основ забезпечення державності та захисту інтересів людини і суспільства.

Спочатку – інтелігенція, потім наймасовіший прошарок українського суспільства – селянство, а далі різні верстви українського суспільства в роки Великого терору зазнали репресій з боку радянського режиму задля упокорення неприйнятній українцями політиці більшовиків в економічній, культурній, політичній та інших галузях суспільного життя. Поступово терор утвердився як засіб державного управління радянської системи [1, с. 164].

Виступи Юрія Лавріненка сприяли поширенню забороненої в Радянському Союзі історичної правди. Саме Лавріненко ввів у науковий обіг термін «розстріляне відродження» [2, с. 252], який став символом незламного духу українців. Науково доведено: розстріляне відродження – цей геноцид українського народу, мав своє продовження у 1932–1933, 1937–1938 та 1946–1947 роках. Тому праця Юрія Андріановича, його – антологія «Розстріляне відродження», видана друком 1959 р. є надзвичайно значимою, адже вперше систематизувала творчість сорока українських письменників, репресованих чи знищених радянською владою. Саме ця праця стала першим кроком до відновлення історичної пам'яті про українське культурне покоління, яке тоталітарна система прагнула стерти з національної свідомості [3, с. 31]. До речі, у 1932–1933 роках наряду з Голодомором щодо селян, продовжувалося нищення й інтелігенції. А в 1937–1938 роках терор з боку влади охопив весь Радянський Союз [4, с. 251].

Отже, коротко про Юрія Андріановича Лавріненка (1905–1987). Його постать належить до кола видатних українських діячів, які, перебуваючи в еміграції, присвятили своє життя збереженню духовної спадщини України. Його ім'я тривалий час залишалося маловідомим на Батьківщині через політику замовчування, заборону й цензуру радянської доби. Лише після проголошення незалежності України праці Юрія Андріановича почали повертатися до наукового обігу та громадської свідомості. Юрій Лавріненко став тією людиною, яка зуміла врятувати від забуття цілу епоху українського культурного ренесансу 1920–1930-х років, названу ним самим – «Розстріляне відродження» [2, с. 252].

Народився 3 травня 1905 року в селі Хижинці Лисянського району сучасної Черкащини. Виріс у селянській родині, рано виявив здібності до літератури, але його життєвий шлях назавжди пов'язався не лише з письменством – він став борцем за збереження української культури в умовах тоталітарного знищення.

У 1930 році Лавріненко закінчив Харківський університет (тоді Інститут профосвіти) та вступив до літературного об'єднання «Плуг». Однак молодий науковець потрапляє під репресивний тиск радянської влади. У рукописі «Наші втрати» Лавріненко згадує, що 24 грудня 1933 року його заарештували за сфабрикованими звинуваченнями в «націоналізмі і тероризмі». Проте, після чотирьох місяців слідства звільнили із заборonoю виїзду з Харкова. А вже 4 лютого 1935 року знову заарештували і засудили на п'ять років таборів НКВС і три роки позбавлення політичних прав. У 1936–1939 роках відбував покарання у Норильських таборах, а з 1939 по 1942 рік перебував на засланні в Кабардино-Балкарії із заборonoю повертатися в Україну [2, с. 250].

В роки Другої світової війни Юрію Лавріненку вдалося емігрувати спочатку до Німеччини, а в 1950 році – до США. Перебуваючи в еміграції, він усвідомив свою місію: відновити історичну правду про українську літературу та культуру, які були свідомо знищені радянським режимом. Він зібрав понад 300 наукових праць, присвячених переважно добі культурного відродження 1920-х років. Серед найвідоміших його книг: «Блакитний-Еллан» (1929), «Василь Чумак» (1930), «Соціалізм і українська революція» (1949), «Український комунізм і советсько-російська політика супроти України» (1953), «Чорна пурга: Спогади» (1985) та інші [2, с. 250].

Окрему сторінку в його діяльності становить спроба укласти бібліографічний довідник «Наші втрати» – масштабну працю про діячів української культури, репресованих у 1920–1930-х роках. У таборах для переміщених осіб у Німеччині він збирав спогади свідків і документи, рятуючи пам'ять про знищену інтелігенцію. На жаль, завершити цю працю йому не вдалося. Вона вийшла з друку в наш час – у 2005 році в Києві, у видавництві «Твім Інтер» [5].

У 1957 році в Нью-Йорку Лавріненко став співзасновником Об'єднання українських письменників «Слово». До нього увійшли видатні діячі української літератури: Євген Маланюк, Василь Барка, Юрій Шевельов, Ігор Качуровський, Богдан Бойчук та інші.

Важливим напрямком діяльності Лавріненка була його праця на радіо «Свобода» в Нью-Йорку. З цього й починається дана публікація. Під псевдонімом Юрій Гайдар він вів авторські програми «Історичний світ» та «Літературний світ», де правдиво розповідав про історію України та репресії, що ширились Україною [6].

Сьогодні ім'я Юрія Лавріненка повертається на Батьківщину як символ інтелектуального спротиву тоталітаризму в боротьбі за національну ідентичність та державність. Його життя – це приклад служіння національній ідеї, відданості українському слову і правді. Його спадщина, як справедливо відзначила у післямові до книги «Наші втрати» професор Тетяна Конончук, не лише науковий і публіцистичний доробок, а й моральний дороговказ, адже навіть у вигнанні можна бути громадянином своєї держави й захисником її культури.

Список використаних джерел

1. Щербатюк В. М. Утвердження радянської тоталітарної влади в Україні 1917–1933 років та її наслідки (за матеріалами архівів України, преси, споминів очевидців та наукових досліджень). *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2009. № 1. С. 157–164.
2. Терещенко-Конончук Т. Завжди жив Україною. Наші втрати: Матеріали до біографічного словника репресованих у 1930-их роках діячів в УРСР, зібрані Юрієм Лавріненком / Вступне слово Л. Лавріненко; Післямова Т. Терещенко-Конончук. Київ–Нью-Йорк : Твім інтер, 2005. С. 250–252.
3. Маланюк Є. Юрій Лавріненко. Розстріляне Відродження. *Вісник*. Нью-Йорк : Вид-во ООЧСУ, 1959. Р. XIII. Ч. 12(134). Грудень. 33 с. URL: <https://1939.in.ua/genereal/yevhen-malaniuk-yuriy-lavrinenko-rozstriliane-vidrodzhennia/>
4. Шевченків край: історико-етнографічне дослідження / В. Щербатюк, О. Березовський, С. Верговський та ін. Київ : Наук. думка, 2009. 546 с.
5. Наші втрати: Матеріали до біографічного словника репресованих у 1930-их роках діячів в УРСР, зібрані Юрієм Лавріненком / вступне слово Л. Лавріненко ; післямова Т. Терещенко-Конончук. Київ–Нью-Йорк : Твім інтер, 2005. 256 с.
6. Лавріненко Ю. А. Літературний світ: Передачі на радіо «Свобода» з 12.XI.1959 по 01.III.1966. Київ : Твім інтер, 2013. 784 с.